

สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา
ในประเทศไทย
State of Knowledge Concerning Graduate Film Research
in Thailand

วิทยา พานิชล้อเจริญ
Vithaya Panichlocharoen

สาขาวิชาภาพยนตร์ดิจิทัล คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200

Digital Film, Faculty of Mass Communication, Chiang Mai University,

Chiang Mai 50200 Thailand

*Corresponding Author E-mail: vithaya.pan@cmu.ac.th

(Received: September 10, 2021; Revised: October 11, 2021; Accepted: October 31, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การใช้ระเบียบวิธีวิจัย และองค์ความรู้งานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2560 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา สามารถจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาด้านการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา กลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาด้านการบริหารยุทธศาสตร์และนโยบาย กลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาด้านการปรับตัวทางธุรกิจ และกลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลของผู้ส่งสาร 2) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเนื้อหาสาร ประกอบด้วย กลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาเนื้อหาสารในฐานะงานสร้างสรรค์ และกลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาความหมายและบริบทของเนื้อหาสาร 3) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้รับสาร ประกอบด้วยกลุ่มแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับชมภาพยนตร์และการเลือกใช้บริการโรงภาพยนตร์ของผู้รับสาร

การใช้ระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษานิยมใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพพบวิธีการ

ศึกษาเนื้อหา และการสัมภาษณ์เชิงลึกมากที่สุด ส่วนการวิจัยปริมาณพบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจผู้ชมมากที่สุด

องค์ความรู้งานวิจัยด้านภาพยนตร์ พบว่า สามารถจำแนกเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วย องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรม องค์ความรู้ด้านศิลปะ และองค์ความรู้ด้านปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การวิจัยภาพยนตร์, สถานภาพภาพองค์ความรู้การวิจัยด้านภาพยนตร์

Abstract

This study, State of Knowledge Concerning Graduate Film Research in Thailand, aims to study concepts, theories, research methodologies and obtained knowledge based on film graduate thesis and dissertations published from 2008 to 2017. This study is a qualitative research using a document analysis method. This study found that the concepts and theories used as conceptual frameworks in the graduate level research were categorized into 3 groups. (1) Concepts and theories involving 'senders' which included theories in public relations and advertising, theories in strategic management and policy, theories focusing on business adaptation, and theories focusing on the sender's identity. (2) Concepts and theories involving 'message' which included message as a creative work and message meaning and context. (3) Concepts and theories centering around 'receiver' including film viewing behavior and theater use decision.

This study also found that qualitative research method was used more in the graduate level research comparing to the quantitative method. Textual analysis and in-depth interview were frequently used among qualitative tools while the quantitative tools found viewer survey the most.

In terms of film knowledge, it can be categorized into 4 areas; film technological knowledge, film industry knowledge, film artistic knowledge, and sociocultural practice knowledge.

Keywords: Film Research, Film Research Knowledge Status

บทนำ

มากกว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาอุตสาหกรรมภาพยนตร์เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง การศึกษาศาสตร์ด้านภาพยนตร์ (Film) จึงได้รับความนิยมมากขึ้นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้พบว่า ในต่างประเทศมีหลักสูตรที่เปิดสอนด้านภาพยนตร์จำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน โดยเปิดสอนในระดับปริญญาตรี (Undergraduate) ระดับบัณฑิตศึกษา หรือปริญญาโท - เอก (Graduate) และเปิดสอนในลักษณะประกาศนียบัตรบัณฑิต (Post-Graduate) หรือแม้กระทั่งการเรียนการสอนแบบออนไลน์ โดยพบว่าสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรด้านภาพยนตร์ส่วนใหญ่อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศทางยุโรป (<https://www.topuniversities.com/courses/communication-media-studies/top-film-schools-around-world>, สืบค้นเมื่อวันที่ 20 เม.ย. 2561) ทั้งนี้ สถาบันที่เปิดสอนให้ความรู้ด้านภาพยนตร์ (Film School) มีการสอนทุกขั้นตอนเกี่ยวกับการทำภาพยนตร์ไม่ว่าจะเป็นการผลิต ทฤษฎี การเขียนบทภาพยนตร์ การเรียนรู้เรื่องเทคนิคการถ่ายทำ เช่น การใช้กล้องแบบต่าง ๆ การจัดแสงหรือการใช้อุปกรณ์อื่น ๆ นอกจากนี้การเรียน Film School ที่ต่างประเทศยังครอบคลุมไปถึง Film and Television, Film and Video, Animation และยิ่งพบว่า Film School ในต่างประเทศถูกจัดหมวดหมู่อยู่ในสถาบันด้านศิลปะด้วย เพราะศาสตร์ด้านภาพยนตร์ ถือเป็นแขนงหนึ่งของศิลปะ Fine Arts (กองบรรณาธิการ Exit Book, 2552) สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกามีสถาบันการศึกษาที่สอนด้านภาพยนตร์มากกว่า 50 แห่ง แต่ละแห่งจะมีเนื้อหาการสอนที่หลากหลาย โดยสอนทั้งด้านการผลิตภาพยนตร์ (Film Production) และภาพยนตร์ศึกษา (Film Studies) อาทิ การสร้างภาพยนตร์ (Pre-Production, Production, Post-Production), ทฤษฎีภาพยนตร์ (Film Theory) การวิเคราะห์ภาพยนตร์ (Film Analysis) อุตสาหกรรมภาพยนตร์ (Film Industry) รวมถึงมีหลักสูตรที่เปิดสอนเพื่ออบรมด้านการทำภาพยนตร์โดยเฉพาะ (Filmmaking Training)

(<https://www.ranker.com/list/american-film-schools/school-buddy>, สืบค้นเมื่อ วันที่ 20 เม.ย.2561) จากการที่มีคนสนใจเรียนด้านภาพยนตร์เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปีพบว่า มีการจัดลำดับหลักสูตร/สาขาวิชาด้านภาพยนตร์เพื่อช่วยให้ผู้สนใจซึ่งมาจากหลากหลาย ประเทศทั่วโลกใช้เป็นข้อมูลตัดสินใจง่ายขึ้นสำหรับเข้าศึกษาด้านภาพยนตร์ (<https://www.thewrap.com/the-top-50-film-schools-of-2017-ranked/> และ <https://www.ranker.com/list/american-film-schools/school-buddy>, สืบค้นข้อมูลเมื่อ วันที่ 20 เม.ย.2561) ซึ่งสิ่งที่สะท้อนว่า การเรียนด้านภาพยนตร์ได้รับความนิยมมากขึ้น ทำให้หลายสถาบันเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านภาพยนตร์เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ไม่ใช่เพียงสนองความต้องการผู้เรียนที่สนใจด้านภาพยนตร์เท่านั้น แต่สภาพสังคม ที่เปลี่ยนไปส่งผลให้สถานภาพและบทบาทหน้าที่ของภาพยนตร์เปลี่ยนไปด้วย ภาพยนตร์ ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ให้ความบันเทิง ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร โน้มน้าวใจ สร้างทัศนคติและ ค่านิยม ตอกย้ำ สนับสนุน หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น ภาพยนตร์ ยังมีสถานภาพที่เกี่ยวข้องกับสังคมในมิติที่หลากหลายเมื่อเปรียบเทียบกับสื่ออื่น ๆ โดยภาพยนตร์ถือเป็นพาณิชย์ศิลป์ (Commercial Arts) ด้วยเพราะเป็นศิลปะที่ตอบสนอง ความต้องการของนายทุนและผู้ชมภาพยนตร์ และเมื่อมีการผลิตมากขึ้นจนเป็นระบบ สถานภาพภาพยนตร์จึงแปรเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมอย่างสมบูรณ์ กลายเป็นสินค้า ที่มีแนวโน้มมำรายได้เข้าประเทศจำนวนมหาศาล (ปีทอมวตี จารูวร และอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2547) อีกทั้งเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารได้รับการพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง ทำให้ผู้ชมไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของโลกสามารถรับชมภาพยนตร์ผ่านช่องทางที่หลากหลาย ได้พร้อมกัน ผู้สร้างภาพยนตร์ใช้เทคโนโลยีในการผลิตภาพยนตร์ที่ทันสมัยมากขึ้น ผู้ทำการตลาดเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมภาพยนตร์ต่างใช้กลยุทธ์ที่เข้าถึงกลุ่มผู้ชม ได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้ความน่าสนใจของภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมอยู่แล้ว ได้รับความนิยมมากขึ้น

สำหรับประเทศไทยการพัฒนาของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ขยายตัวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมและการตลาดในธุรกิจ ด้านภาพยนตร์ นอกจากนี้กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ยังได้ กำหนดวิสัยทัศน์ผลักดันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางธุรกิจภาพยนตร์ในภูมิภาคเอเชีย อีกทั้งการศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยสู่การ เสริมสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (มุสตี วัฒนสาคร และธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ, 2015) พบว่า อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทส่งเสริมเศรษฐกิจ

เชิงสร้างสรรค์ภายในประเทศ โดยการส่งเสริมดังกล่าวประกอบด้วย 1) การจัดตั้งค่ายภาพยนตร์แห่งชาติ 2) การจัดตั้งศูนย์บริการด้านภาพยนตร์จากต่างประเทศครบวงจร 3) การรณรงค์ให้เยาวชนไทยสนับสนุนภาพยนตร์ไทยเชิงสร้างสรรค์ 4) การส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยเชิงสร้างสรรค์ 5) การเพิ่มช่องทางสร้างรายได้ให้แก่ภาพยนตร์ไทยเชิงสร้างสรรค์ และ 6) การเชื่อมโยงให้เป็นอุตสาหกรรมบันเทิง จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้การศึกษาด้านภาพยนตร์ในประเทศไทยได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และประกาศนียบัตรในหลักสูตรที่อบรมวิชาชีพเฉพาะทางภาพยนตร์จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาแห่งชาติ (สกอ.) ที่ประกาศรับทราบการให้ความเห็นชอบ/อนุมัติหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2555 - 2561 พบว่า มีสถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชนหลายแห่งที่เปิดสอนหลักสูตรเฉพาะทางด้านภาพยนตร์โดยตรงเพิ่มขึ้น (อ้างอิงใน http://www.mua.go.th/users/bhes/MUA_CURR/CurrCer1.html, สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2561) ซึ่งความนิยมเรียนหลักสูตรด้านภาพยนตร์ในประเทศไทยทำให้เกิดงานวิจัยในลักษณะวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์หรือรายงานเฉพาะบุคคลในหลักสูตรที่เปิดสอนปริญญาโทเฉพาะทางภาพยนตร์โดยตรงและหลักสูตรปริญญาโทด้านสื่อสารมวลชน นิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือ อื่น ๆ ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีงานวิจัยในลักษณะนี้เพิ่มขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องสำรวจทบทวนสถานภาพของความรู้ด้านภาพยนตร์ ซึ่งจะทำให้เห็นความรู้ในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยเพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านภาพยนตร์โดยวรรณิ์ สำราญเวทย์ (2551) ทำการศึกษางานวิจัยระดับวิทยานิพนธ์และโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำการสำรวจและวิเคราะห์เนื้อหาในวิทยานิพนธ์ โครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ ของหลักสูตรปริญญาโท คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 - 2549 โดยผลการวิจัยพบว่า มีวิทยานิพนธ์ด้านภาพยนตร์จำนวนทั้งหมด 17 เล่มส่วนใหญ่ศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารที่เป็น “ผู้รับสาร” มากที่สุดและมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์พบว่ามีจำนวน 21 เล่ม โดยมุ่งสนใจศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารที่เป็น “ผู้ส่งสาร/ผู้ผลิต” มากที่สุด รองลงมาคือ “ผู้รับสาร” ส่วนมากเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ แต่ก็พบว่าใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงคุณภาพผสมเชิงปริมาณด้วย

อย่างไรก็ตามเมื่อความนิยมในการศึกษาด้านภาพยนตร์ยังคงมีต่อเนื่อง และมีหลักสูตรเปิดสอนในสถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชนหลายแห่ง ทำให้นักวิจัยด้านภาพยนตร์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับพบว่าที่ผ่านมายังไม่มีมีการสำรวจงานวิจัยด้านภาพยนตร์อย่างต่อเนื่องหลังจากการสำรวจของวรรณิ์ สํารานวณท (2551) ที่สำรวจวิทยานิพนธ์ที่เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2528 - 2549 และเป็นการศึกษาวิจัยที่สำรวจเฉพาะคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะสำรวจสถานภาพองค์ความรู้การวิจัยด้านภาพยนตร์ เพื่อเป็นการทบทวนสถานภาพความรู้การวิจัยด้านภาพยนตร์ในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาว่าได้มีการสังสมองค์ความรู้ด้านนีไว้อย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การใช้ระเบียบวิธีวิจัย และองค์ความรู้งานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2560

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มทฤษฎีที่ใช้ศึกษาด้านภาพยนตร์

การศึกษาวิจัยด้านภาพยนตร์มักจะพบว่ามีการศึกษาในมิติด้านการผลิตภาพยนตร์ (Film Production) ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์กระบวนการและเทคนิคการผลิตภาพยนตร์ตั้งแต่ Pre - Production, Production, Post - Production และการศึกษาภาพยนตร์ในมิติที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิต หรือเรียกว่า ภาพยนตร์ศึกษา (Film Studies) ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีกลุ่มต่าง ๆ มาเป็นกรอบในการศึกษาภาพยนตร์ อาทิ ทฤษฎีด้านสังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ จิตวิทยา แนวคิดด้านกฎหมาย ภาพยนตร์ รวมถึงแนวคิดด้านการสื่อสารการตลาด เป็นต้น

ทั้งนี้ยังมีแนวทางการศึกษาภาพยนตร์ (Approach) ที่ทำให้เห็นความหมายและบทบาทภาพยนตร์ได้ชัดเจนขึ้น สรุปได้ 4 ด้าน (กำจร หลุยยะพงศ์, 2556, น. 2-5) คือ

1. ด้านเทคโนโลยี ที่มุ่งพัฒนาการของภาพยนตร์ตั้งแต่ยุคแรกที่ไม่ค่อยมีเทคโนโลยี แต่ต่อมาเริ่มพัฒนาตามเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เช่น เริ่มมีเรื่องราว มีลี มีเสียง

2. ด้านอุตสาหกรรม เป็นการพิจารณาภาพยนตร์ด้านกำไรที่ได้รับ จนถึงการมีสถานภาพเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ทำรายได้สูงทั้งในและต่างประเทศ

3. ด้านศิลปะ เป็นการมองภาพยนตร์เพื่อยกระดับให้ภาพยนตร์เป็นศิลปะ มีการพัฒนาเทคนิคในการผลิตเพื่อให้ภาพยนตร์น่าสนใจมากขึ้น เช่น การตัดต่อภาพ ที่กระจัดกระจายมารวมกันให้ความหมายและกลายเป็นเรื่องราว การใช้ภาพมุมกล้องการเคลื่อนไหวของกล้อง แสง สี การจัดองค์ประกอบของภาพทำให้ภาพยนตร์มีศิลปะด้วยตัวของมันเอง

4. การศึกษาภาพยนตร์ในฐานะปฏิบัติการสังคมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาภาพยนตร์ที่ให้ความสนใจความสัมพันธ์ของภาพยนตร์กับสังคม ใน 2 ด้าน คือ ด้านแรกภาพยนตร์ในฐานะภาพสะท้อนสังคม (Reflectionism) ซึ่งหมายถึง ภาพยนตร์เป็นเสมือนกระจกที่สะท้อนความเป็นไปในสังคม ในทางกลับกัน ด้านที่สองภาพยนตร์คือการประกอบสร้างความเป็นจริง (Constructionism) เป็นการมองตามสำนักมาร์กซิสต์และวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งมองว่าแม้จะไม่มีความจริง แต่ภาพยนตร์ก็สามารถประกอบสร้างความหมายใหม่ขึ้นได้ตามแต่ว่าใครจะเป็นผู้กำหนด แนวทางดังกล่าวมองว่าผู้ชมจะถูกครอบงำความหมายจากภาพยนตร์ โดยไม่รู้ตัว และหากเป็นสำนักวัฒนธรรมศึกษาก็จะขยายความต่อว่า แม้จะถูกครอบงำความหมายก็ตามแต่ผู้ชมก็สามารถตีความหมายได้ตามประสบการณ์ของตน ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิธีคิดชุดใหม่ในการวิเคราะห์ภาพยนตร์

นอกจากนี้ กำจร หลุยยะพงศ์ (2556) ยังได้กล่าวถึงแนวคิดเบื้องต้น ในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ว่า ประกอบไปด้วยกลุ่มทฤษฎีที่งานวิจัยด้านภาพยนตร์ หลายชิ้นนิยมนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ คือกลุ่มทฤษฎีตัวบท หรือการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) กลุ่มทฤษฎีบริบทหรือการวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) และกลุ่มทฤษฎีผู้รับสารหรือการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีตัวบทหรือการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)

กลุ่มนี้ให้ความสนใจการวิเคราะห์รูปแบบ (Form) หรือโครงสร้างภายในของตัวบทภาพยนตร์ โดยมีแนวทางในการวิเคราะห์ที่สำคัญ ได้แก่

1.1 การวิเคราะห์รูปแบบของภาพยนตร์ในแนวทางที่เรียกว่า Formalism ที่เชื่อว่าความหมายของภาพยนตร์ เกิดจากการเรียงตัวขององค์ประกอบ เช่น ขนาดภาพ มุมกล้อง การเคลื่อนไหวของกล้อง แสง สีและการตัดต่อ เนื่องจากภาพยนตร์เป็นศิลปะที่ไม่สามารถถ่ายทอดภาพได้เหมือนกับความเห็นจริงที่เรามองเห็นทุกวัน ผู้สร้างภาพยนตร์จึงสร้างโลกเฉพาะที่คล้ายคลึงกับโลกความเป็นจริงผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ภาษาหนัง” ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ขนาดของภาพในระดับต่าง ๆ อาทิ ภาพระยะใกล้ ภาพระยะปานกลาง ภาพข้ามหัวไหล่ ภาพเต็มตัว ภาพระยะไกลมาก การวิเคราะห์การใช้มุมกล้องของภาพยนตร์ เช่น มุมสูง มุมระดับสายตา มุมต่ำ โดยแต่ละมุมจะสื่อความหมายที่แตกต่างกันไป การวิเคราะห์การเพิ่มความลึกของวัตถุในภาพด้วยการใช้แสงและเงาเพื่อลดความเป็นสองมิติของภาพยนตร์ทำให้เกิดความสมจริง โดยอาจจำแนกรูปแบบการจัดแสง ได้แก่ การจัดแสงแบบ High key หรือการจัดแสงที่เน้นความสว่างของแสงและเงาที่สมดุลในทางกลับกัน การจัดแสงแบบ Low key จะเป็นการจัดแสงให้เห็นเงาตัดกันชัดเจน ซึ่งมักพบในภาพยนตร์ที่ต้องการสื่อความหมายของอารมณ์โศกเศร้าตื่นเต้น หรือภาพยนตร์แนวผี สืบสวน และฟิล์ม noir (Film Noir) การวิเคราะห์การให้สีเพื่อสื่อความหมายและปลุกอารมณ์ความรู้สึก เช่น สีแดงหมายถึงความร้อนแรง สีฟ้าคือความสดใส หรือในบางวัฒนธรรมอาจหมายถึงความทุกข์ระทม โดยในยุคแรก ๆ ของการผลิตภาพยนตร์การใช้สีจะสื่อความหมายถึงความไม่จริงหรือฉากในจินตนาการ การวิเคราะห์การกำหนดกรอบภาพ ซึ่งการกำหนดกรอบภาพในภาพยนตร์มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ชมจ้องมองในจุดที่ต้องการ เป็นการจำกัดวิธีการดูและมุมมองของผู้ชม การตัดสิ่งที่ไม่ต้องการนำเสนอออกไป รวมถึงการบังคับไม่ให้วัตถุอยู่นักกล้องมากเกินไปเพราะจะทำให้วัตถุดูใหญ่เกินจริง หรือในทางกลับกันก็อาจวางไว้หน้ากล้องเพื่อเน้นความหมาย การวิเคราะห์การเคลื่อนกล้อง หรือการเคลื่อนไหวของกล้องเพื่อสื่อความหมาย เช่น การ Pan หรือการเคลื่อนกล้องจากซ้ายไปขวา เพื่อสื่อความหมายบางประการและเพื่อให้เหมือนสายตาของตัวละครที่กำลังมองซ้ายหรือขวา ใกล้เคียงกับการ Tilt หรือการเคลื่อนกล้องแนวตั้งโดยกล้องอยู่กับที่ นอกจากนี้ยังมีการทำให้กล้องเคลื่อนไปพร้อมอุปกรณ์หรือเรียกว่าการทำ Dolly เช่นภาพของการติดตามการเคลื่อนไหวของตัวละคร และหากต้องการความรู้สึกตื่นเต้นก็จะใช้อุปกรณ์เสริมที่เรียกว่า Hand Held ทำให้ได้ภาพสั่นไหวคล้ายการวิ่งตามตัวละคร

กล่าวได้ว่า ภาษาหนัง ทำให้ภาพยนตร์มิใช่เพียงการถ่ายทำสิ่งที่เห็นเท่านั้นแต่เป็นการแปลงสิ่งที่เห็นด้วยการใช้ศิลปะของภาพยนตร์และกลายเป็นภาพเพื่อดึงดูดให้ผู้ชมรู้สึกตามจินตนาการของผู้ผลิตภาพยนตร์ ทั้งนี้ ส่วนสำคัญของการวิเคราะห์รูปแบบของภาพยนตร์ยังพิจารณาเรื่องการลำดับหรือการตัดต่อภาพ (Editing) เพื่อการเล่าเรื่อง ซึ่งพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยผู้กำกับภาพยนตร์แต่ละยุคจะใช้การตัดต่อภาพเพื่อเล่าเรื่องให้น่าสนใจผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้ภาพการจัดฉากเพื่อย่นเวลาและพื้นที่ที่ปรากฏในเรื่องราวของภาพยนตร์ การเรียงช็อต (Shot) หรือภาพที่หนึ่งกับสอง สามและสี่มาเรียงต่อกัน (Juxtaposition) เพื่อให้เกิดเรื่องราวและทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อหาโดยที่ภาพทั้งหมดอาจไม่มีความสอดคล้องหรือเกี่ยวข้องกันใด ๆ แต่กลับได้ความหมายใหม่ขึ้นมา ซึ่งเรียกเทคนิคนี้ว่า Soviet Montage

อย่างไรก็ตามในระยะหลังจะพบว่า การศึกษาวิจัยที่ใช้การวิเคราะห์รูปแบบหรือโครงสร้างของตัวบทภาพยนตร์มักจะมีการใช้แนวคิดเรื่องการสร้างสรรคงานเทคนิคพิเศษด้านภาพ (Behind Visual Effect) มาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันมีภาพยนตร์ที่ใช้เทคนิคพิเศษเกิดขึ้นหลายเรื่องและส่วนมากล้วนเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยมและทำเงินให้กับผู้สร้าง ประกอบกับมีหลายสถาบันที่เปิดสอนด้านภาพยนตร์ มีวิชาหรือสาขาด้านเทคนิคพิเศษในการผลิตภาพยนตร์เพิ่มมากขึ้นด้วย นอกจากนี้การใช้เทคนิคพิเศษด้านภาพยนตร์ก็ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้เทคนิคจากคอมพิวเตอร์มาทำเป็นระบบ 3 มิติแทนการใช้มือวาดการ์ตูนในเรื่อง Toy Story ซึ่งเป็นภาพยนตร์แอนิเมชัน (Animation) ระดับฮอลลีวูดเรื่องแรกที่ออกมาในโลก (เกรียงไกร ศุภกรรังสี และ ศิริศักดิ์ คชพัชรินทร์ อ่างใน สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, 2551)

1.2 การวิเคราะห์รูปแบบของภาพยนตร์ในแนวทางที่เรียกว่า Realism หรือสัจนิยม ซึ่งเชื่อว่าภาพยนตร์ไม่ควรนำเสนอเฉพาะเรื่องราวประโลมโลกของคนชั้นสูง และมีลักษณะไม่สมจริงเท่านั้น แต่ภาพยนตร์ควรเปิดเผยให้เห็นชีวิตของผู้คนจริง ๆ หรือคนธรรมดา ถ่ายทำในพื้นที่จริง ตัดต่อน้อย นำเสนออย่างเรียบง่าย ภาพยนตร์จึงจะเป็นศิลปะที่แท้จริง หรือกล่าวสรุปได้ว่า การวิเคราะห์ภาพยนตร์ในแนวทาง Realism มองว่าภาพยนตร์น่าจะเป็นศิลปะของความจริงหรือความสมจริงมากกว่าการแสดงออกและสร้างสรรค์ของผู้กำกับตามแนวทาง

Formalism เท่านั้น ภาพยนตร์ต้องถ่ายทอดความจริงด้วยการบันทึกภาพบนพื้นที่จริงโดยเป็นการบันทึกอัตโนมัติไม่ใช้มัมกล้อง ตัวละครก็มักจะเป็นตัวจริง ไม่เน้นการตัดต่อ เนื้อหามักจะนำเสนอชีวิตประจำวัน การเมือง และปัญหาสังคม อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังแนวคิด Realism ถูกตั้งคำถามจากสำนักมาร์กซิสต์ว่าภาพยนตร์ในตระกูลสังคมนิยมจะนำเสนอความเป็นจริง และสะท้อนภาพของสังคม (Reflection) ที่เป็นจริงทั้งหมดได้หรือไม่ พร้อมทั้งนำเสนอให้เห็นมุมมองกันข้ามว่า ภาพยนตร์อาจเป็นพื้นที่ของการประกอบสร้างความจริงเสียมากกว่า

2. กลุ่มทฤษฎีบริบทหรือการวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis)

กลุ่มนี้การวิเคราะห์ภาพยนตร์จะขยายไปสู่การวิเคราะห์บริบทภาพยนตร์ ซึ่งได้รับความนิยมในกลุ่มนักวิชาการในด้านอื่น ๆ นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทำให้ศาสตร์ด้านภาพยนตร์มีลักษณะเป็นสหวิทยาการหรือการเชื่อมร้อยกับศาสตร์ด้านอื่นมากขึ้น ไม่ได้ผูกขาดเฉพาะนักวิชาการด้านภาพยนตร์เพียงอย่างเดียว อีกทั้งทำให้เกิดการก่อสร้างวิชาด้านภาพยนตร์ศึกษา (Film Studies) เข้มข้นขึ้น ทั้งนี้การวิเคราะห์ภาพยนตร์โดยใช้ทฤษฎีบริบทมีจำนวนมาก แต่จำจร หลุยยะพงค์ (2556) พิจารณาใน 3 ด้านที่น่าสนใจ คือ (1) ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ภาพยนตร์และปัจจัยเศรษฐกิจ (2) ด้านการศึกษาการประกอบสร้างความหมายและอุดมการณ์ในภาพยนตร์ตามสำนักมาร์กซิสต์และวัฒนธรรมศึกษา และ (3) ด้านการศึกษา กลุ่มภาพยนตร์ตามสำนัก Genre และ Auteur ดังนี้

2.1 ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ภาพยนตร์และปัจจัยเศรษฐกิจ

แบ่งเป็น 2 แนวทางคือ แนวทางแรกการศึกษาประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์และพัฒนาการด้านเทคโนโลยีภาพยนตร์ในมิติต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบภาพยนตร์ ทั้งนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ด้านภาพยนตร์ในประเทศไทยนั้นพบว่า มีหน่วยงานสำคัญในประเทศไทยที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวม และบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ในประเทศไทย โดยเป็นองค์กรที่ดำเนินงานมาได้เกือบ 35 ปี คือ หอภาพยนตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) (พ.ศ.2527 - 2562) ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงวัฒนธรรม ทั้งนี้หนึ่งในบันทึกประวัติศาสตร์การเกิดภาพยนตร์ในสยามประเทศของหอภาพยนตร์ที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ที่ชัดเจนคือ หนังสือเรื่อง “ว่าด้วยหนังฯ ในเมืองบางกอก” ซึ่งเขียนโดยนายหนวยหรือ

คุณศิลปชัย ชาญเฉลิม ถูกนำมารวบรวมและจัดพิมพ์เผยแพร่โดยหอภาพยนตร์ (หอภาพยนตร์แห่งชาติ, 2555) ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาวิจัยด้านภาพยนตร์มีหัวข้อที่สำคัญไม่แพ้หัวข้ออื่น ๆ คือ การวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ โดยเฉพาะ ภาพยนตร์ในประเทศไทยหรือเกี่ยวกับประเทศไทยเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นการเก็บบันทึกที่เป็นระบบเกี่ยวกับการศึกษาภาพยนตร์ในประเทศไทย ในมิติด้านประวัติศาสตร์ (หอภาพยนตร์แห่งชาติ, 2555)

สำหรับแนวทางที่สอง คือ ให้ความสนใจว่ามิติเชิงเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการภาพยนตร์ 4 ระดับ คือ 1) การผลิต (Production) 2) การแพร่กระจาย และการการฉาย (Distribution & Exhibition) 3) การส่งเสริมการขาย (Promotion) และ 4) การบริโภคภาพยนตร์ (Consumption) โดยนักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่า ภาพยนตร์เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับผลกำไรและส่งผลต่อกระบวนการภาพยนตร์โดยตรง

2.2 ด้านการศึกษาการประกอบสร้างความหมายและอุดมการณ์ ในภาพยนตร์ตามสำนักมาร์กซิสต์และวัฒนธรรมศึกษา การวิเคราะห์บริบทของ ภาพยนตร์ในกลุ่มนี้ได้แนวทางจากสำนักมาร์กซิสต์ (Marxism) ที่มองว่าอุดมการณ์ เป็นกรอบการรับรู้ของมนุษย์ที่แฝงอยู่ในภาษาและจิตไร้สำนึกของผู้คนโดยไม่รู้ตัว โดยในด้านภาษา นักวิชาการสำนักมาร์กซิสต์ในกลุ่ม Screen Theory ของอังกฤษ เห็นว่าอุดมการณ์ส่งผลต่อการรับรู้ของมนุษย์ โดยมีรากฐานความคิดจากนักวิชาการ ชาวฝรั่งเศสคือ Louis Althusser ซึ่งก็ได้รับอิทธิพลจากนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง ชาวฝรั่งเศสคือ Claude Levi-Strauss อีกทอดหนึ่ง กลุ่มนี้เห็นว่าภาพยนตร์เป็นเรื่องเล่าและเป็นชุดภาษาหนึ่งที่เป็นแหล่งผลิตและเผยแพร่อุดมการณ์ให้เรามอง หรือตัดสินใจโลก (รวมถึงไม่มองหรือมองข้าม) ได้อย่างดีและแนบเนียน หรือกล่าว อีกนัยหนึ่งคือภาพยนตร์สามารถสร้างหรือตอกย้ำอุดมการณ์อะไรให้กับผู้ชม นอกจากนี้ยังวิเคราะห์บริบทของภาพยนตร์ตามแนวทางสัญวิทยา (Semiology) ของนักภาษาศาสตร์ที่ชื่อ Ferdinand de Saussure และนักวิชาการด้านภาพยนตร์ ชื่อ Christian Metz โดยมองว่าภาพยนตร์เป็นระบบภาษาหนึ่งที่เป็นรหัส (Code) เฉพาะ และมีกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้นมิได้เป็นเรื่องธรรมชาติแต่เป็นเรื่องของสังคมและวัฒนธรรมเป็นผู้กำหนด

สำหรับด้านอุดมการณ์ฝังลึกในจิตไร้สำนึก แนวคิดนี้ให้ความสนใจระบบสัญญาณในจิตไร้สำนึก (Unconscious) ว่า ผู้ชมสามารถนำสัญญาณที่ปรากฏในภาพยนตร์เข้าสู่จิตไร้สำนึกของตนเองได้โดยไม่รู้ตัว โดยเป็นแนวคิดที่ประยุกต์จากสำนักจิตวิเคราะห์ของ Jacques Lacan ความน่าสนใจของแนวคิดนี้เมื่อย้อนไปแนวคิดแรกพบว่าสังคมพยายามสร้างกรอบหรือควบคุมจิตไร้สำนึกของมนุษย์ด้วยการกำหนดความหมายผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้ชมกลายเป็น “ตัวตน” (Subject) ที่สังคมต้องการ

2.3 ด้านการศึกษาภาพยนตร์ตามสำนัก Genre และ Auteur เป็นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่ไม่ได้ศึกษาหรือวิเคราะห์ภาพยนตร์เพียงเรื่องเดียวแต่จะเน้นศึกษา “กลุ่ม” ภาพยนตร์ โดยเป็นการศึกษาภาพยนตร์แบบคู่ขนานทั้งตัวบทและบริบท โดยแบ่งแนวทางการวิเคราะห์เป็นสองเรื่องคือ การศึกษาตระกูลภาพยนตร์ (Genre Studies) กับการศึกษาประพันธ์กร (Auteur Studies)

การศึกษาดังกล่าว (Genre Studies) เป็นการวิเคราะห์กลุ่มหนังที่ผลิตมาใกล้เคียงกัน ซึ่งด้านหนึ่งมาจากสูตรสำเร็จของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ที่ผลิตขึ้นเพื่อให้ภาพยนตร์ขายได้ในเชิงพาณิชย์ อีกด้านคือเป็นการสร้างความคาดหวังให้กับผู้ชมว่าภาพยนตร์ที่กำลังจะได้ชมมีรูปแบบและเนื้อหาเช่นไร นอกจากนี้แนวทางการวิเคราะห์ตระกูลภาพยนตร์สามารถวิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบภายในหรือการเล่าเรื่องตามแนวทาง Formalism หรือวิเคราะห์อุดมการณ์หรือความหมายที่แฝงอยู่ในตระกูลภาพยนตร์

รูปแบบหรือตระกูลของภาพยนตร์ (Genre) เป็นภาษาฝรั่งเศสที่หมายถึงประเภท (Type/Kind) โดยในช่วงทศวรรษที่ 1920 เป็นยุคอุตสาหกรรมภาพยนตร์จากฮอลลีวูดเติบโตอย่างมากมีการผลิตภาพยนตร์เป็น “กลุ่ม ประเภท หรือตระกูล” ภาพยนตร์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อดึงดูดผู้ชมให้มารับชม ซึ่งภาพยนตร์แต่ละตระกูลจะมีสุนทรียะและโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน แต่ภาพยนตร์ทุกตระกูลต่างมีจุดร่วมเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากทั้งสิ้น (กัจจกร หลุยยะพงศ์ และ สมสุข หินวิมาน, 2552) การนำแนวคิดตระกูลของภาพยนตร์มาเป็นกรอบในการศึกษาภาพยนตร์จะทำให้เห็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) ด้านอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลต่อการกำหนดรูปแบบของภาพยนตร์ให้เป็นมาตรฐาน (Standard) เพื่อมุ่งเป้าหมายการหวังผลกำไร สามารถโฆษณาได้ง่าย และ

เป็นการลดการให้ความสำคัญแก่ผู้กำกับขึ้นมา โดยมุ่งหวังการผลิตประเภทหรือกลุ่มของภาพยนตร์ที่ผู้กำกับธรรมดาก็สามารถทำตามได้ อันส่งผลต่อกำไรได้มากที่สุด 2) ด้านตัวบท เป็นการพิจารณาเนื้อหาและรูปแบบของภาพยนตร์ที่มีระบบระเบียบเดียวกัน ทั้งในแง่ของการเล่าเรื่องหรือองค์ ประกอบภายใน เช่น ตัวละคร โครงเรื่อง เวลา สถานที่และภาษาภาพยนตร์ตามแนวทาง Formalism ที่ทำให้เกิดขนบ (Convention) ของภาพยนตร์แต่ละรูปแบบ 3) ด้านผู้ผลิต หรือผู้ชม คือการกำหนดความคาดหวังของผู้ชมที่คิดว่า จะได้รับชมภาพยนตร์ในรูปแบบที่ตนต้องการ และก็จะทำให้ผู้ผลิตได้รับผลกำไรจากการที่ผู้ชมเข้าไปรับชม (กฤษดา เกิดดี, 2543)

ทั้งนี้ Robert Kolker กล่าวถึงเรื่อง Genre ไว้ว่าสนใจว่า การกำหนดตระกูลภาพยนตร์ขึ้นมา นั้น เป็นการสร้างกลุ่มเพื่อให้ผู้ชมเตรียมตัว หรือรับรู้ว่า ภาพยนตร์ที่จะดูนั้นเป็นประเภทใด กลุ่มใด ซึ่งในแต่ละประเภทนั้นก็มียุคหลายเรื่องราวผสมกันไป หรือที่เรียกว่า Sub-genre นั้นเอง (Robert Kolker, 1999 อ้างในปรัชญา เปี่ยมการุณ และพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ, 2559) นอกจากนั้น ตระกูลภาพยนตร์ (Film Genre) น่าจะเป็นการจำแนกประเภทภาพยนตร์ซึ่งเป็นที่ยุคเคยสำหรับคนดู อย่างน้อยในเบื้องต้นมันก็ถูกใช้เพื่อตอบสนองความพยายามในการที่จะหาข้อสรุปสั้น ๆ ว่า ภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง ๆ นั้น มีลักษณะและเนื้อหาเป็นเช่นไร (กฤษดา เกิดดี, 2543, น. 9 - 11) เพราะฉะนั้น การศึกษาภาพยนตร์คงมีอาจกล่าวถึงแค่เพียงตระกูลใดตระกูลหนึ่ง หากแต่ต้องนิยามภาพยนตร์เรื่องนั้นตามทิศทางของแก่นเรื่อง เนื้อหาหลักที่ภาพยนตร์เรื่องนั้นต้องการสื่อ ทั้งนี้ อาจมีความหลากหลายที่ผสมปนเปกันไป เพราะสุดท้ายคนที่เข้าใจดีที่สุดคือ ผู้ชมภาพยนตร์เรื่องนั้นนั่นเอง

การศึกษาประพันธ์กร (Auteur Studies) หรือผู้กำกับภาพยนตร์จะสนใจกลุ่มภาพยนตร์ของผู้กำกับคนเดียวกัน โดยมองว่าผู้กำกับภาพยนตร์ในฐานะศิลปินจะสามารถสร้างสรรค์ความคิดสู่ภาพยนตร์ได้อย่างไรภายใต้ข้อจำกัดของสื่อภาพยนตร์ รวมถึงข้อจำกัดของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ และแนวคิดนี้ยังให้ความสนใจการวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาภาพยนตร์ตามสูตรของผู้กำกับโดยเฉพาะ เรื่องการจัดองค์ประกอบภาพจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้กำกับคนเดียวกัน

ทั้งนี้การนำทฤษฎีประพันธ์กร (Auteur Theory) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ภาพยนตร์ยังคงมีจุดอ่อนให้พึงระวัง (ฉัตรระวี มหิทธิธรรมธร, 2558, น. 11-12) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ภาพยนตร์ของผู้กำกับคนเดียวคนหนึ่งโดยยกย่องให้ผู้กำกับอยู่ในฐานะศิลปินที่ผลิตภาพยนตร์เพียงคนเดียวถือเป็นการขัดกับ

ธรรมชาติของการสร้างภาพยนตร์เพราะภาพยนตร์ต้องทำงานเป็นกระบวนการอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย 2) ในกระบวนการสร้างภาพยนตร์มีปัจจัยภายนอกหลายอย่างที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้กำกับไม่ว่าจะเป็นเวลางบประมาณ สถานที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการวิเคราะห์จึงอย่าละเลยปัจจัยที่น่าจะมีส่วนในการสร้างหรือกำกับภาพยนตร์ของผู้กำกับด้วย 3) ในบางครั้งการกำกับภาพยนตร์ของผู้กำกับอาจต้องถ่ายทอดภาพใดภาพหนึ่งหรือฉากใดฉากหนึ่งหรือภาพยนตร์ทั้งเรื่อง เพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างภาพยนตร์แต่ไม่ใช่เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้กำกับเท่านั้น ดังนั้นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ที่ปรากฏของผู้กำกับตามกรอบทฤษฎีประพันธ์กรต้องพึงระวังด้วยว่าผลงานที่เกิดขึ้นนั้นเป็นลักษณะงานสร้างสรรค์เฉพาะของผู้กำกับหรือเป็นเพียงการแก้ปัญหาข้อจำกัดในการสร้างหนังที่เกิดขึ้นเท่านั้น 4) ทฤษฎีนี้มีแนวโน้มที่จะให้น้ำหนักและความสนใจกับผู้กำกับภาพยนตร์ที่ทำงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เนื่องจากแนวทางหลักของทฤษฎีนี้คือ การเลือกภาพยนตร์ “จำนวนหนึ่ง” ของผู้กำกับคนใดคนหนึ่งมาทำการศึกษวิเคราะห์ ซึ่งการจะเลือกภาพยนตร์หนึ่งมาได้นั้น แสดงว่าต้องเป็นผู้กำกับที่ทำงานมาอย่างน้อยช่วงระยะเวลาหนึ่งไม่ใช่ผู้กำกับหน้าใหม่ ดังนั้น การเลือกผลงานของผู้กำกับมาศึกษา จะมีแนวโน้มเฉพาะผู้กำกับที่อาจไม่ใช่ผู้กำกับหน้าใหม่ก็ได้

3. กลุ่มทฤษฎีผู้รับสารหรือการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis) นอกจากนี้ กำจร หลุยยะพงศ์ (2556) ยังได้จัดกลุ่มทฤษฎีตามแนวทางภาพยนตร์ศึกษาที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยด้านภาพยนตร์เป็นกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มทฤษฎีการศึกษาผู้รับสารหรือการวิเคราะห์ผู้รับสาร ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มย่อย ดังนี้

3.1 การศึกษาพฤติกรรมการรับชม เป็นการศึกษาผู้รับสารโดยใช้กรอบแนวคิดด้านจิตวิทยาและการตลาดของผู้ผลิตภาพยนตร์ มุ่งศึกษาว่าใครคือผู้ชม ชมเพราะอะไร ต้องการชมเรื่องอะไร ภายใต้ความเชื่อที่ว่าผู้ชมภาพยนตร์มักมีความต้องการที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงความต้องการได้ รวมถึงมีพฤติกรรมการรับชมที่แตกต่างกัน เช่น งานวิจัยที่มุ่งวิเคราะห์ผู้รับชมภาพยนตร์ว่าได้รับอิทธิพลที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกชมภาพยนตร์ด้านใด ซึ่งอาจเกิดจากตัวภาพยนตร์ที่มีผลต่อการตัดสินใจชม อาทิ การเล่าเรื่องของภาพยนตร์ การสร้างอารมณ์ของภาพยนตร์ การให้สาระแง่คิดความรู้ของภาพยนตร์ การสร้างความตื่นตาตื่นใจของภาพยนตร์ หรืออาจได้รับอิทธิพลที่เป็นปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด

ในภาพยนตร์ เช่น การโฆษณาภาพยนตร์ การจัดกิจกรรมพิเศษ (Special Event) เพื่อกระตุ้นให้ชมภาพยนตร์ การลด แลก แจกแถมที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ เป็นต้น

3.2 การศึกษาจิตวิเคราะห์กับภาพยนตร์ เป็นการวิเคราะห์ภาพยนตร์ตามแนวทางสำนักจิตวิทยาของฟรอยด์ (Sigmund Freud) และลากอง (Jacques Lacan) โดยมองว่าการวิเคราะห์ความฝันตามแนวทางจิตวิเคราะห์ที่ไม่ได้ต่างจากการวิเคราะห์ภาพที่ปรากฏในภาพยนตร์ เพราะภาพยนตร์เป็นพื้นที่ที่แฝงไปด้วยความคิดหรือความปรารถนาบางอย่างที่ไม่อาจพูดได้ในชีวิตจริง การศึกษาภาพยนตร์ตามแนวทางของสำนักนี้จะทำให้เห็นความต้องการอุดมการณ์และอัตลักษณ์ของคนในสังคม โดยหัวใจสำคัญของการศึกษาในสำนักนี้จะสนใจการดูของผู้ชมทั้งในเรื่องอำนาจและการสร้างตัวตนของมนุษย์ ทั้งนี้การศึกษาจิตวิเคราะห์กับภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจยังพบว่า มีสำนักคิดอื่น ๆ ที่นำทฤษฎีจิตวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้เพื่อศึกษาภาพยนตร์ อาทิ สำนัก Feminism ที่ศึกษาอำนาจการจ้องมองในภาพยนตร์ โดยชี้ว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อของผู้ชายโดยผู้หญิงที่ปรากฏในภาพยนตร์ล้วนถูกผู้ชายจ้องมองหรือที่เรียกว่า Male Gaze ทั้งจากผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพ และเมื่อปรากฏในจอภาพยังถูกจ้องมองจากผู้ชมที่มีลักษณะการมองแบบผู้ชาย นอกจากนี้ในด้าน การสร้างตัวตนของมนุษย์ สำนัก Feminism ยังพิจารณาถึงการเลียนแบบสิ่งที่เห็นในภาพยนตร์ตามทฤษฎีของลากองว่า การชมภาพยนตร์เปรียบเสมือนการที่ผู้ชมกำลังอยู่ในภาวะ “Mirror Stage/Phase” ซึ่งเป็นขั้นตอนการสร้างตัวตนของมนุษย์จากการดูกระจกเงา และหลงใหลเรื่อหน้าที่ได้จ้องมอง (Narcissistic) เมื่อประยุกต์แนวคิดดังกล่าวกับภาพยนตร์จะพบว่าการจ้องมองตัวละครในภาพยนตร์ทำให้ลืมนั่นตัวที่มีอยู่ชั่วคราว ส่วนหนึ่งเพราะผู้ชมอยู่ในที่มีตจิ่งง่ายต่อสภาวะแห่งการย้อนกลับไปสู่การจ้องมองตนเองในกระจก ผู้ชมจึงสร้างตัวตนขึ้นมาจากตัวละครซึ่งต่างจากการจ้องมองด้วยมุมมองเชิงอำนาจ Turner (1999) เมื่อผู้ชมเห็นตัวละครในภาพยนตร์ก็มีแนวโน้มอยากเป็นแบบตัวละครนั้น ๆ หรือที่เรียกว่า กระบวนการอ้างอิงเพื่อสร้างตนเอง (Identification) (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551 อ้างในกำจร หลุยยะพงศ์, 2556)

3.3 การศึกษาการตีความหมายในภาพยนตร์ของสำนัก
วัฒนธรรมศึกษา ซึ่งเน้นการศึกษาวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีแนวทางการศึกษาภาพยนตร์ 2 ด้านคือ ด้านแรกเชื่อว่า ภาพยนตร์ถือเป็นเครื่องช่วยวัฒนธรรมที่ผลิตซ้ำและสร้างอุดมการณ์ต่าง ๆ ตามทัศนะของมาร์กซิสม์ อีกด้านหนึ่งสำนักวัฒนธรรมศึกษาให้ความสนใจต่อพลังอำนาจผู้รับสารในฐานะ Active คือ มองว่ากลุ่มบุคคลที่ชมภาพยนตร์นั้นไม่ได้ถูกครอบงำเสมอไปแต่จะตีความหมายที่แตกต่างหลากหลายไปตามทุนหรือประสบการณ์ที่ตนเองมีอยู่ ดังที่ Hall (1999) นักวิชาการสำนักนี้อธิบายว่า การตีความหมายของผู้รับสารมีได้อย่างน้อย 3 แบบคือ การตีความไปตามความหมายที่ผู้ผลิตสร้าง (Preferred Meaning) การตีความหมายตรงกันข้ามจากผู้ผลิต (Oppositional Meaning) การตีความหมายแบบต่อรอง (Negotiated Meaning) ในทัศนะดังกล่าวนอกจากมองว่าผู้รับสารมีพลังแล้วยังมองว่าความหมายมีได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าใครจะกำหนดหรือตีความหมายได้อย่างไร นอกเหนือจากการวิเคราะห์การตีความหมายแล้ว สำนักวัฒนธรรมศึกษายังให้ความสนใจศึกษาผู้ชมในแบบอื่นๆ ซึ่งยังคงมุ่งเน้นการให้ความสำคัญของผู้รับสารในฐานะ Active อยู่ เช่น การศึกษากลุ่มแฟนภาพยนตร์ การศึกษาดารา การศึกษาการเชื่อมโยงของตัวบทหรือสัมพันธ์บท

นอกจากกลุ่มทฤษฎีที่ใช้ศึกษาภาพยนตร์ ทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมา คือ กลุ่มทฤษฎีตัวบทหรือการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) กลุ่มทฤษฎีบริบทหรือการวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) และกลุ่มทฤษฎีผู้รับสารหรือการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร และอรรถพร กงวิไล (2550) ศึกษาเรื่องสถานภาพองค์ความรู้ของการจัดการทางการสื่อสารในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทางการสื่อสาร เพื่อให้เห็นภาพรวมและพัฒนาการขององค์ความรู้ด้านการจัดการทางการสื่อสารในประเทศไทย และเพื่อสังเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการทางการสื่อสาร ซึ่งจะทำได้ข้อสรุปทั่วไปที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการทางการสื่อสารในประเทศไทย โดยศึกษาเฉพาะงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ หรือโครงการเฉพาะบุคคลในระดับบัณฑิตศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่ง ที่เปิดสอนหลักสูตรเกี่ยวกับวารสารศาสตร์/

นิเทศศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษา คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเอกชน 2 แห่งที่เปิดสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทางการสื่อสารและมีมหาบัณฑิตจบการศึกษาแล้ว คือ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และมหาวิทยาลัยเกริก โดยศึกษางานวิจัยที่เผยแพร่ในปีพ.ศ. 2538 - 2547 โดยใช้วิธีการวิจัย 2 รูปแบบคือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis) ด้วยเทคนิควิธี Meta - Analysis ผลการวิจัยพบว่า มีจำนวนงานวิจัยที่พบจำนวน 566 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยการจัดการทางการสื่อสารขององค์การทั่วไปจำนวน 414 เรื่อง และงานวิจัยด้านการบริหารสื่อสารมวลชน จำนวน 152 เรื่อง โดยพบว่าภาพรวมงานวิจัยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยในช่วงครึ่งทศวรรษแรก (พ.ศ.2538 - 2542) และช่วงครึ่งทศวรรษหลัง (พ.ศ.2543 - 2547) เมื่อเปรียบเทียบแล้ว มีสัดส่วน 2:3 โดยส่วนใหญ่กระจุกตัวที่มหาวิทยาลัยของรัฐ โดยหากเป็นงานวิจัยการจัดการทางการสื่อสารที่มีกลุ่มเป้าหมายภายในองค์กรส่วนใหญ่ จะมีจุดเน้น 3 ประเด็นคือ การใช้สื่อขององค์กร การเปิดรับข่าวสารจากสื่อขององค์กร และผลกระทบจากการเปิดรับข่าวสารจากสื่อขององค์กร ส่วนการจัดการทางการสื่อสารที่มีกลุ่มเป้าหมายภายนอกองค์กรนั้นจะเน้นที่เรื่องนโยบาย แผน หรือกลยุทธ์ในการสื่อสารและการประเมินผลในการสื่อสาร ในด้านประเภทของงานวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่นิยมใช้เชิงปริมาณแต่ก็มีแนวโน้มใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มขึ้น ทั้งนี้หากเป็นการจัดการทางการสื่อสารที่มีกลุ่มเป้าหมายภายในองค์กรที่เน้นการเปิดรับข่าวสารจากสื่อขององค์กร และผลกระทบจากการเปิดรับข่าวสารจากสื่อขององค์กรจะใช้การวิจัยเชิงปริมาณแต่ถ้าเน้นการใช้สื่อขององค์กรจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ในขณะที่การจัดการทางการสื่อสารที่มีกลุ่มเป้าหมายภายนอกองค์กรที่เน้นการประเมินผลการสื่อสารจะใช้การวิจัยเชิงปริมาณแต่ถ้าเน้นที่นโยบาย แผน หรือกลยุทธ์ในการสื่อสารจะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ พบว่าภาพรวมของงานวิจัยด้านการบริหารสื่อสารมวลชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัว โดยงานวิจัยการบริหารสื่อสารมวลชนที่พบส่วนใหญ่มาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นในครึ่งทศวรรษหลัง (พ.ศ.2543 - 2547)

วรรณิ สำราญเวทย์ (2551) ศึกษางานวิจัยระดับวิทยานิพนธ์และโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจงานวิจัยระดับวิทยานิพนธ์และโครงการ

เฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ และเพื่อวิเคราะห์ระเบียบวิธีวิจัยของงานวิทยานิพนธ์ และโครงการเฉพาะบุคคล โดยใช้กรอบความคิดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยและองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร เป็นแนวทางในการจัดทำโครงสร้างและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษา โดยใช้แบบบันทึกข้อมูล (Coding Form) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์เอกสารในการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ และโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ของหลักสูตรปริญญาโท คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 - 2549 จำนวน 38 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า มีวิทยานิพนธ์ด้านภาพยนตร์จำนวนทั้งหมด 17 เล่มส่วนใหญ่ศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารที่เป็น “ผู้รับสาร” มากที่สุดและมากกว่าครึ่งหนึ่งใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์พบว่ามีจำนวน 21 เล่ม โดยมุ่งสนใจศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารที่เป็น “ผู้ส่งสาร/ผู้ผลิต” มากที่สุด รองลงมาคือ “ผู้รับสาร” ส่วนมากเป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ แต่ก็พบว่าใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงคุณภาพผสมเชิงปริมาณด้วย

รักศานต์ วิวัฒน์สินอุดม (2550) ศึกษาวิจัยเรื่องเอกลักษณ์ไทยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานอุตสาหกรรมสาร์ตอัพ: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเอกลักษณ์ของไทยที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย โดยสำรวจกับชาวต่างชาติจำนวน 411 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่น่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่ชื่นชอบเอกลักษณ์ไทยในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่ได้รับความนิยมขึ้นชอบได้แก่ภาพยนตร์เกี่ยวกับพุทธศาสนา สังคม และประเพณีต่าง ๆ งานประติมากรรมรูปหล่อพระพุทธรูปปูนปั้น แกะสลัก งานสถาปัตยกรรมด้านศาสนสถาน พระที่นั่งและพระบรมมหาราชวัง รวมถึงงานปราณีตศิลป์ประเภทเครื่องประดับตกแต่งงานเกี่ยวกับผ้าและงานที่มีลักษณะพิเศษ เช่น เครื่องถม เครื่องลงยา เครื่องเงิน และเบญจรงค์ สิ่งที่น่าสนใจอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการเคารพบูชาและการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับศาสนาเกี่ยวกับการเป็นศูนย์กลางชุมชน และศูนย์รวมทางวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต รวมถึงนิสัยใจคอของคนไทย ส่วนในมุมมองของผู้ผลิตภาพยนตร์ต่างมีความเห็นร่วมกันว่ามีความเชื่อในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยที่สามารถนำมาผสมผสานกับ

ความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาไปสู่ธุรกิจที่เรียกว่าอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ได้

ระเบียบวิธีวิจัย

แหล่งข้อมูล และกลุ่มตัวอย่าง

ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research Approach) จากงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาของนิสิต นักศึกษาที่เขียนเป็นภาษาไทยและเผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2560 จาก 2 สถาบันการศึกษาคือ (1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะนิเทศศาสตร์ (2) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

กำหนดวิธีการคัดเลือกแหล่งข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ วางแผนเลือกแหล่งข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัย 2 แห่ง ได้แก่ ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และฐานข้อมูลอื่น อาทิ ฐานข้อมูลของโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (Thai Library Integrated System: ThaiLIS) โดยต้องเป็นฐานข้อมูลที่ทำให้เข้าถึงข้อมูลได้โดยวิธีการดาวน์โหลด (Download) วิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาบัณฑิตศึกษาที่พบจากการสืบค้นออนไลน์เพื่อสามารถวิเคราะห์รายละเอียดของวิทยานิพนธ์นั้นได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ทั้งที่เป็นวิทยานิพนธ์ของคณะนิเทศศาสตร์/คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2551 - 2560 เท่านั้น โดยไม่นับรวมงานวิจัยด้านภาพยนตร์โฆษณา ภาพยนตร์ที่เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตารางลงรหัส (Coding Sheet) โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวทางคิดและทฤษฎีจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมไว้มาจำแนกวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยในแต่ละเล่ม จากนั้นจึงวิเคราะห์ถึงระเบียบวิธีวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อศึกษาตามฐานคิดของแต่ละแนวความคิดทฤษฎีที่ใช้ รวมทั้งสรุปถึงลักษณะองค์ความรู้ที่วิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัยด้านภาพยนตร์แต่ละเล่มค้นพบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories)
2. คำนึงถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์ เช่น ช่วงเวลาที่เขียนเป็นอย่างไร เพื่อให้การวิเคราะห์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรยายคุณลักษณะเฉพาะของเนื้อหาโดยไม่มีโยงไปสู่ลักษณะของเอกสาร ผู้ส่งสารและผู้รับ
3. การวิเคราะห์เนื้อหาจะทำตามเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest Content) ในเอกสารกับเนื้อหาที่ซ่อนเร้น (Latent Content)

ผลการศึกษา

จากการสำรวจองค์ความรู้งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นไป โดยใช้คำค้น “ภาพยนตร์” เพื่อการสืบค้นพบวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ตามเกณฑ์ที่ได้ระบุไว้ในบทระเบียบวิธีวิจัย พบงานวิจัยด้านภาพยนตร์จำนวนทั้งสิ้น 95 หัวเรื่องโดยสามารถนำมาจำแนกปัญหาการวิจัยโดยใช้เกณฑ์เรื่ององค์ประกอบการสื่อสารได้ พบว่า ปัญหาการวิจัยที่ตั้งคำถามศึกษาผู้ส่งสารในงานภาพยนตร์ จำนวน 27 ปัญหา (คิดเป็นร้อยละ 23.5) ปัญหาการวิจัยที่ตั้งคำถามศึกษาเนื้อหาสาร จำนวน 64 ปัญหา (คิดเป็นร้อยละ 55) ปัญหาการวิจัยที่ตั้งคำถามศึกษาผู้รับสาร จำนวน 25 ปัญหา (คิดเป็นร้อยละ 21.5) โดยไม่พบปัญหาการวิจัยที่ตั้งคำถามศึกษาช่องทางการสื่อสาร โดยผลการวิจัยพบว่า

1.แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ศึกษาวิจัยในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีหลักที่ใช้ศึกษาวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา สามารถจัดกลุ่มและจำแนกผ่านหลักองค์ประกอบของการสื่อสารที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

1.1 แนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา จำแนกตามองค์ประกอบการสื่อสารสามารถจำแนกตามองค์ประกอบการสื่อสารคือ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ส่งสาร แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเนื้อหาสาร แนวคิด

ทฤษฎีเกี่ยวกับช่องทางการสื่อสาร และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้รับสาร

1.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ส่งสาร หมายถึง แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อศึกษาวิจัยผู้ส่งสาร สามารถจำแนกเป็นกลุ่มทฤษฎีได้ ดังนี้

กลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาด้านการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา

พบว่า เป็นการศึกษาผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นภาคอุตสาหกรรม และบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์ โดยมองภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นสินค้า นักวิจัยได้ใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตลาดและกลยุทธ์การสื่อสารการตลาด (Marketing and Marketing Communication Strategy) แนวคิดเกี่ยวกับการวางตราสินค้า (Brand Placement) แนวคิดเกี่ยวกับจุดดึงดูดและจุดขาย (Motivational Appeal & Selling Point) แนวคิดการจุดกระแส (Tipping Point) และทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) โดยเฉพาะการศึกษาภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จทางรายได้ในฐานะเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

กลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาด้านการบริหารยุทธศาสตร์และนโยบาย

พบว่า เป็นการศึกษาผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นผู้บริหารยุทธศาสตร์และนโยบายด้านภาพยนตร์ โดยมองภาพยนตร์ในฐานะเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตกันเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นักวิจัยได้ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับกับการศึกษาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industry) และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry) รวมทั้ง แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย นอกจากนี้ ยังได้มีการศึกษาการกำกับดูแลผู้ส่งสารภาพยนตร์ผ่านการศึกษากฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายด้านภาพยนตร์ ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมสื่อ (Media Control) แนวคิดอำนาจนิยม (Authoritarianism) แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดประเภทภาพยนตร์ (Movie Rating)

กลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาด้านการปรับตัวทางอุตสาหกรรม

พบว่า เป็นการศึกษาผู้ส่งสารในฐานะผู้ผลิต และผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์ในการปรับตัวทางการผลิตและธุรกิจ อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยี (Digital Disruption) ที่ส่งผลให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตภาพยนตร์จากฟิล์มสู่ดิจิทัล โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องการถ่ายทำภาพยนตร์ดิจิทัล (Digital Film Production) และการจัดการเทคโนโลยี (Technology Management in Organization) รวมทั้ง การเปลี่ยนแปลงในส่วนของการเข้าถึงการรับชมภาพยนตร์ที่เปลี่ยนผ่าน

จากการรับชมในโรงภาพยนตร์ สู่การดาวน์โหลดเพื่อรับชมในพื้นที่ส่วนตัว ศึกษาผ่านกรอบแนวคิดเรื่องคุณลักษณะของอินเทอร์เน็ต แนวคิดเกี่ยวกับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) แนวคิดเกี่ยวกับธุรกรรมการเงินอิเล็กทรอนิกส์ (E-payment) และแนวคิดเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) นอกจากนี้ ยังการศึกษาถึงการปรับตัวของสายหนังและธุรกิจโรงภาพยนตร์ใน ส่วนภูมิภาคที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของโรงภาพยนตร์ในส่วนภูมิภาค ผ่านกรอบแนวคิดการบริหารงานจัดหาและจัดซื้อภาพยนตร์ในประเทศไทย แนวคิดเกี่ยวกับสายหนังและการบริหารสายหนัง แนวคิดเรื่องช่องทาง การจัดจำหน่าย ภาพยนตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานโรงภาพยนตร์

กลุ่มทฤษฎีศึกษาเอกลักษณ์เฉพาะบุคคลของผู้ส่งสาร พบว่าเป็นการศึกษาผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์และงานการแสดงทางภาพยนตร์จนได้รับการยอมรับว่า ความเป็นตัวตนของผู้ส่งสารมีความสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์ผลงานจนเป็นที่ยอมรับ โดยศึกษาผ่านทฤษฎีประพันธ์กร (Auteur Theory) และแนวคิดเรื่องการศึกษาประวัติชีวิตบุคคล

1.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเนื้อหาสาร หมายถึง แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อศึกษาวิจัยเนื้อหาสาร สามารถจำแนกเป็นกลุ่มทฤษฎีได้ ดังนี้

กลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาเนื้อหาสารในฐานะที่เป็นงานสร้างสรรค์ พบว่า เป็นการศึกษาเนื้อหาภาพยนตร์ในฐานะพื้นที่ทางงานศิลปะที่แสดงถึงลัทธิทางศิลปะ ความงามเชิงทัศนศิลป์ และความคิดสร้างสรรค์ ผ่านกรอบแนวคิดศิลปะลัทธิสำแดงพลังอารมณ์ หรือลัทธิเอ็กเพรสชันนิสม์ (Expressionism)

กลุ่มทฤษฎีที่ศึกษาความหมายและบริบทของเนื้อหาสาร พบว่า เป็นการศึกษาเนื้อหาภาพยนตร์โดยชี้เฉพาะไปที่ประเด็นมิติทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ อันหลากหลายว่า มีการสร้างความหมายผ่านกรอบแนวคิดการประกอบสร้างความจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) กรอบแนวคิดการนำเสนอภาพตัวแทน (Representation) และกรอบแนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) โดยมีกรอบทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Narrative Theory) กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตัวบท (Text) บริบท (Context) และสัมพันธ์บท (Intertext) กรอบแนวคิดสัญวิทยาวิทยา (Semiology) และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาษาภาพยนตร์ (Film Language) เป็นเครื่องมือเข้าถึงความหมายในประเด็นต่าง ๆ บนเนื้อหาสาร

1.1.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้รับสาร หมายถึง แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือกใช้เพื่อศึกษาวิจัยผู้รับสาร สามารถสรุปเป็นกลุ่มทฤษฎีได้ ดังนี้

กลุ่มทฤษฎีเกี่ยวกับรับชมภาพยนตร์และการเลือกใช้โรงภาพยนตร์ของผู้รับสาร พบว่า เป็นการศึกษาผู้รับสารในฐานะผู้บริโภคผ่านกรอบแนวคิดเรื่องการเปิดรับสื่อ (Media Exposure) และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค (Theories of Consumer Behavior) ในมิติต่าง ๆ เช่น ทศนคติ (Attitude) ความต้องการ (Want/Need) การรับรู้ (Perception) กรอบทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจ (Use and Gratification Theory) และทฤษฎีการปลูกฝัง (Cultivation Theory) เพื่อประเมินพฤติกรรมของผู้ชมภาพยนตร์

2. ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ศึกษาวิจัยในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาสามารถจัดกลุ่มและจำแนกเป็น วิธีการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในงานด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

2.1 วิธีการวิจัยที่ใช้ในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

สามารถจำแนกได้เป็น 2 แนวทางหลักในการวิจัย ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ทั้งนี้ จากงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงเวลาปีพ.ศ.2551 - 2560 ระยะเวลา 10 ปี รวม 95 หัวเรื่องนั้น สามารถจำแนกวิธีการวิจัยโดยพบว่า ผู้วิจัยมีการเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 89 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 85.58) และผู้วิจัยมีการเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณจำนวน 15 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 14.42) ของวิธีการศึกษาที่ถูกเลือกใช้

ทั้งนี้ หากจำแนกวิธีการวิจัยสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัย งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาของคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงระยะเวลาปีพ.ศ.2551 - 2560 ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 70 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 87.5) และเลือกใช้วิธีการเชิงปริมาณจำนวน 10 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 12.5) งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาของคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ ในช่วงระยะเวลาปีพ.ศ.2551 - 2560 ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 19 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 79.17) และเลือกใช้วิธีการเชิงปริมาณจำนวน 5 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 20.83)

2.2 วิธีการเก็บข้อมูลใช้ในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา
การศึกษาพบว่า งานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษาในระหว่างปีพ.ศ.2551 - 2560 ในส่วนของงานวิจัยเชิงคุณภาพเกือบทั้งหมดเป็นการศึกษาเนื้อหาสารและการสัมภาษณ์บุคคล ประชากรของการศึกษาจึงเป็นเนื้อหาภาพยนตร์ ทั้งวงจภาษาและองจภาษา และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในฐานะผู้บริหารค่ายหนังและผู้สร้างสรรค์เนื้อหาภาพยนตร์กับผู้ชมภาพยนตร์ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีการกำหนดเกณฑ์คัดเลือกเนื้อหาโดยใช้ช่วงเวลา หรือคุณลักษณะของเนื้อหาสารเฉพาะที่สัมพันธ์กับประเด็นศึกษา และมีการกำหนดเกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญมากำกับด้วยเช่นกัน และมีการเลือกใช้วิธีการสุ่มแบบพอกพูน (Snowball Sampling) เพื่อค้นหา

ขณะที่ในส่วนของงานวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งหมดเป็นการเก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างจากประชากรที่เป็นประชาชนผู้อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการวิจัยทั้งหมดมีการคำนวณของขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) ทั้งนี้ ในการวิจัยเชิงสำรวจทั้งหมดมีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างไว้ที่จำนวน 400 คน และมีการกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างในลักษณะการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - stage Sampling) [ซึ่งในงานวิจัยบางหัวเรื่องใช้คำว่า “การสุ่มแบบผสมผสาน” (Mixed Sampling)] โดยใช้การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) การสุ่มแบบสัดส่วน (Quota Sampling) และการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เพื่อหาตัวแทนที่สามารถให้ข้อมูลอย่างมีความน่าเชื่อถือ

3. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

ศึกษาพบการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพสามารถจัดกลุ่มเป็น 4 ประเภทเครื่องมือ คือ

3.1 เครื่องมือการศึกษาความหมายโดยการลงรหัส (Coding Sheet) ในวิธีการศึกษาความหมายเอกสาร (Document Research) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) การวิเคราะห์บริบท (Contextual Analysis) และการวิเคราะห์สัมพันธ์บริบท (Intertextual Analysis)

3.2 เครื่องมือเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview / In - depth interview) ในวิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

3.3 เครื่องมือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตกลุ่มอย่างและบันทึกข้อมูล

3.4 เครื่องมือเก็บข้อมูลด้วยวิธีการกลุ่มสนทนา (Focus Group) ในการเก็บข้อมูลที่ผ่านการถกเถียงอภิปรายเพื่อหาฉันทามติ

นอกจากนี้ยังพบการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลในงานวิจัยเชิงปริมาณ 1 ประเภทเครื่องมือ คือ

3.5 เครื่องมือการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ชมภาพยนตร์หรือผู้ให้ข้อมูลความเห็น โดยเป็นการเก็บข้อมูลแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Survey) การศึกษาพบว่า มีการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูลเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ การศึกษาความหมาย โดยการลงรหัส 72 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 49.65) การสัมภาษณ์ 47 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 32.50) การแจกแบบสอบถาม 15 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 10.35) กลุ่มสนทนา 9 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 6) และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม 2 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 1.50)

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา พบว่า ในวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้แนวทางศึกษาความหมายเนื้อหาที่ปรากฏ (Manifest Content) และความหมายเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ (Latent Content) ที่ได้จากการศึกษาความหมาย การสัมภาษณ์ กลุ่มสนทนา และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้การวิเคราะห์สรุปลง (Analytic Induction) เป็นหลัก ในวิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percent) และ ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ประกอบด้วย การทดสอบความแตกต่างของค่ากลางของสองประชากรอิสระ (2-Sample T-test) การวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การทดสอบความแตกต่างของความแปรปรวนของสองประชากร (F- test) เป็นปกติ

4.องค์ความรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา

การศึกษาขององค์ความรู้ในการวิจัยด้านภาพยนตร์ระดับบัณฑิตศึกษา โดยสามารถจำแนกเป็น 4 กลุ่มองค์ความรู้

4.1 องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี

สามารถจำแนกเป็นองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีในระดับมหภาค และองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีในระดับจุลภาค

4.1.1 องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีในระดับมหภาค การวิจัยศึกษาถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) เทคโนโลยีการผลิตของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ และองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการรับชมในโรงภาพยนตร์สู่การดาวน์โหลดรับชมส่วนบุคคล ซึ่งองค์ความรู้ทั้งสอง เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตและการจัดจำหน่ายของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย

4.1.2 องค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีในระดับจุลภาค การวิจัยศึกษาถึงการขยายตัวของกิจการโรงภาพยนตร์แบบมีหลายหน้าจอในพื้นที่เดียว หรือโรงภาพยนตร์แบบมัลติเพล็กซ์ (Multiplex Theatre) ไปสู่ภูมิภาคซึ่งมีผลกระทบต่อระบบสายหนังของเจ้าของธุรกิจโรงภาพยนตร์ การลงทุนเทคโนโลยีการจัดฉาย และการต่อรองจัดซื้อภาพยนตร์ในส่วนภูมิภาค ทำให้ธุรกิจการจัดซื้อและการจัดฉายภาพยนตร์ถูกผูกขาดโดยเจ้าของเครือข่ายโรงภาพยนตร์ขนาดใหญ่

4.2 องค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรม

สามารถจำแนกเป็นองค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมในระดับมหภาค และองค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมในระดับจุลภาค

4.2.1 องค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมในระดับมหภาค เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นไปยังผู้ผลิตหรือผู้ส่งสารในการวิจัยศึกษาถึงศักยภาพของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งจะทำให้ภาพยนตร์กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงการพัฒนาแรงงานของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ให้เป็นอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยแรงงานที่มีสมรรถนะสูง (High Skilled Worker) ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ รวมทั้ง การศึกษาถึงกฎหมายและประวัติศาสตร์กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตในแง่คุ้มครองเนื้อหา เช่น การจัดประเภทภาพยนตร์ (Movie Rating)

นอกจากนี้ การวิจัยยังมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในเชิงนโยบายในการส่งเสริมภาพยนตร์ไทยสำหรับเด็ก เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการให้การศึกษาต่อเยาวชนในรูปแบบของการศึกษาเชิงหรรษา (Edutainment) อีกด้วย

4.2.2 องค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมในระดับจุลภาคเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นศึกษาผู้ผลิตหรือผู้ส่งสารในการศึกษาถึงการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคภาพยนตร์ ผ่านการศึกษาถึงทิศทางและการนำเสนอภาพยนตร์ตัวอย่างของภาพยนตร์ฮอลลีวูด เป็นระยะเวลา 15 ปี ในระหว่างปี พ.ศ.2005 - 2014 และศึกษาถึงวิธีการนำเสนอเนื้อหาสารในตัวอย่างภาพยนตร์เพื่อส่งเสริมการตลาดภาพยนตร์ไทย ขณะเดียวกัน ยังมีการศึกษาขององค์ความรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของค่ายผลิตภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นตราสินค้าเปรียบเทียบกับระหว่างบริษัท สหมงคลฟิล์ม จำกัด และบริษัท จีเอ็มเอ็ม ไท หับ จำกัด รวมทั้ง องค์ความรู้เกี่ยวกับกลไกความสำเร็จของการผลิตและจัดจำหน่ายภาพยนตร์ที่สร้างรายได้มากกว่า 100 ล้านบาทนอกเหนือจากนั้นแล้ว ยังมีการศึกษาองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นไปยังผู้ชม ผู้บริโภค หรือผู้รับสารถึงพฤติกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการชมภาพยนตร์ในแง่มุมที่เป็นปัจจัยความต้องการ การเปิดรับข่าวสาร และพฤติกรรมกรเข้าชมภาพยนตร์

4.3 องค์ความรู้ด้านศิลปะ

สามารถจำแนกเป็นองค์ความรู้ด้านศิลปะผ่านการก่อเกิดจากศิลปินและสุทรียภาพ และองค์ความรู้ด้านศิลปะจากผู้เสฟงาน

4.3.1 องค์ความรู้ด้านศิลปะผ่านการก่อเกิดศิลปินและสุทรียภาพ เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นศึกษาผู้ผลิตหรือผู้ส่งสารในฐานะเจ้าของผลงาน และงานที่ได้รับยกย่องว่าเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละองค์ประกอบของการผลิตภาพยนตร์ผ่านการศึกษาลัทธิทางศิลปะผ่านผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ หรือองค์ความรู้ที่ศึกษาถึงภูมิหลัง การใช้ชีวิตที่หล่อหลอมทักษะและความสามารถของนักแสดงในฐานะที่เป็นประพันธ์กรของศิลปะภาพยนตร์

4.3.2 องค์ความรู้ด้านศิลปะจากผู้เสฟงาน เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นศึกษาผู้ชมภาพยนตร์ หรือผู้รับสาร ในการรับรู้สุทรียภาพ หรือความงดงามของศิลปะที่ฝังตัวในงานภาพยนตร์ผ่านการศึกษารับรู้มู้ดแอนด์โทนในการออกแบบงานสร้างภาพยนตร์สยองขวัญ

4.4 องค์ความรู้ด้านปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้ด้านปฏิบัติการสร้างความหมาย วาทกรรม และ

ภาพตัวแทนทางสังคมและวัฒนธรรม ในมิติที่หลากหลาย ประกอบด้วย มิติเรื่องเพศ มิติเรื่องอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรม มิติเรื่องอัตลักษณ์และภาพตัวแทน มิติเรื่องการเมือง ชนชั้น อุดมการณ์ และการต่อต้าน

4.4.1 มิติเรื่องเพศ เป็นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเพศกระแสหลักผ่านการศึกษาความหมาย และการสร้างความหมาย “ความเป็นชาย” และ “ความเป็นสาวโสด” หรือองค์ความรู้เกี่ยวกับเพศทางเลือกผ่านการศึกษาความหมาย “ชายรักชาย” หรือ “รักร่วมเพศ” ในลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อหาภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังได้มีการศึกษาตัวบุคคลจริงยอมรับได้ว่า ความหมายที่สร้างนั้นสะท้อนความเป็นตัวเองได้จริงหรือไม่ เช่น การศึกษาความเป็นสาวโสด ผู้วิจัยได้นำภาพความหมายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นทั้งหมดไปให้สาวโสดที่เป็นตัวบุคคลจริงจำนวนหนึ่งจำแนก เพื่อแบ่งแยกว่า ความหมายใดเป็นความหมายที่สะท้อนจากความจริง และความหมายใดผู้ผลิตสื่อภาพยนตร์เป็นผู้ประกอบสร้างขึ้น

4.4.2 มิติเรื่องอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรม เป็นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับอารมณ์ ความคิด และความรู้สึกผ่านการศึกษาความหมาย และการสร้างความหมายของ “ผี” ของภาพยนตร์ต้นฉบับเอเชียและถูกสร้างใหม่โดยฮอลลีวูด เพื่อค้นหาคุณลักษณะร่วมและต่างของผีตัวเดียวกัน แต่ถูกสร้างความหมายจากผู้สร้างสรรคที่มีฐานคิดที่แตกต่างกันเชิงสังคมและวัฒนธรรม หรือการศึกษาการสร้างความหมาย “ความกลัว” ข้ามสื่อบันเทิงคดีจากวรรณกรรมละครโทรทัศน์ และภาพยนตร์ เพื่อศึกษาว่า สื่อที่แตกต่างกันมีกรรมวิธีในการสร้างความกลัวในลักษณะที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาการประกอบสร้างความหมาย “ความรัก” ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย เพื่อศึกษาความหมายเชิงชนบทว่า โลกทางสังคมในภาพยนตร์นั้น สอนให้ผู้ชมทราบว่าจะมีความรู้สึกรักกับใครสักคน เราจะสามารถปฏิบัติตนอย่างไรได้บ้าง

4.4.3 มิติเรื่องอัตลักษณ์หรือภาพตัวแทน เป็นการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ของคน และชาติพันธุ์ ผ่านการประกอบสร้างความหมาย “สมเด็จพระศรีสุริเยทัย” “ซูสีไทเฮา” “สาวเกาหลี่” “ซินเดอเรลลา” หรือ “แวมไพร์” ซึ่งต่างเป็นคนที่อาจมีชีวิตดำรงอยู่ หรือเป็นคนในประวัติศาสตร์ หรือเป็นคนที่อยู่ในนวนิยายไม่มีอยู่จริง แต่ความหมายถึงบุคคลเหล่านี้สามารถสั่นไหวได้ตามเวลา นอกจากนี้ แล้วยังพบการศึกษาความหมายและการประกอบสร้างความหมายในมิติเรื่องอัตลักษณ์ ผ่านการศึกษาพื้นที่ในการศึกษา “พื้นที่วัยรุ่นน” หรือ

การสร้างภาพตัวแทน “คุกชาย” ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย ตลอดจนการศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ผ่านองค์ความรู้ที่ศึกษาวิจัยความเป็นจีนที่ปรากฏในภาพยนตร์จีนแผ่นดินใหญ่ที่ออกเผยแพร่สู่ต่างประเทศในระหว่างปีพ.ศ.254 3- 2551 และ การศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านภาพยนตร์ของเชิด ทรงศรี รวมทั้งมีการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับภาพตัวแทนของพื้นที่ชายขอบ เช่น การสร้างภาพตัวแทน “3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในภาพยนตร์ไทยและการสร้างอัตลักษณ์ “ความเป็นอีสาน” ในภาพยนตร์สั้นเทศกาลภาพยนตร์อีสาน ด้วย

4.4.4 มิติเรื่องการเมือง ชนชั้น อุดมการณ์ และการต่อต้าน เป็นการศึกษาร่องรอยความรู้เกี่ยวกับความหมาย และการประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงกับอำนาจในภาพยนตร์ เช่น การศึกษาองค์ความรู้ในเรื่องความหมายเกี่ยวกับ “ประเด็นทางการเมือง” ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยร่วมสมัยว่ามีการถ่ายทอดวิธีการคิดหรืออุดมการณ์ใด อีกทั้งในเรื่อง “ผี” ไทยนั้น ก็เป็นผลผลิตที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมไทย จึงได้มีการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมายเรื่อง ลักษณะ “ชนชั้น” ของผีในหนังผีไทย และมีการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมาย และกระบวนการสร้างความหมาย “การขัดขืนอำนาจทางสังคม” ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยในระหว่างปี พ.ศ.2513 - 2550 เพื่อสืบค้นความหมายซ่อนเร้นเกี่ยวกับอุดมการณ์การต่อต้านการกดขี่ข่มเหงผ่านโครงสร้างทางสังคมที่สอดแทรกในภาพยนตร์ไทย

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง “สถานภาพองค์ความรู้การวิจัยภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย” ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ด้านภาพยนตร์ที่เผยแพร่ระหว่างปีพ.ศ.2551 - 2560 ทั้งนี้ ในภาพกว้างแล้ว หากนำข้อมูลที่พบไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยเรื่อง “การศึกษางานวิจัยระดับวิทยานิพนธ์และโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์ คณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” โดยวรรณี สราญญเวทย์ ซึ่งจะพบเห็นการเคลื่อนตัวขององค์ความรู้ด้านการวิจัย 2 แง่มุม

แ่ง่มุมที่หนึ่ง: เชิงปริมาณ พบว่า จำนวนองค์ความรู้ด้านการวิจัยภาพยนตร์ โดยนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2528-2537 ที่คณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ในทศวรรษแรก (นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2528 - 2537) มีผู้ทำวิจัยในฐานะที่เป็นวิทยานิพนธ์ เพียง 1 เล่ม ในขณะที่ทศวรรษที่ 2 (นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2538 - 2547) พบงานวิจัยด้านภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นวิทยานิพนธ์ เพิ่มเป็นจำนวน 10 เล่ม และในทศวรรษที่ 3 (นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2548 - 2557) พบงานวิจัยด้านภาพยนตร์ในฐานะที่เป็นวิทยานิพนธ์เพิ่มเป็นจำนวน 29 เล่ม ทั้งนี้ ในช่วงเวลาระหว่างปีพ.ศ.2545 - 2554 นั้น เป็นช่วงที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงขาขึ้น โดยเฉพาะในปี 2546 ที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยประสบความสำเร็จในเรื่องความนิยมและรายได้จากภาพยนตร์เรื่อง “องค์บาก” โดยปรัชญา ปิ่นแก้ว “แฟนฉัน” โดยคมกฤษ ตรีวิมล, ทรงยศ สุขมากอนันต์, นิธิวัฒน์ ธารธร, วิชชา โกจิ๋ว, วิทยา ทองอยู่ยง, อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ส่วนความสำเร็จในเรื่องชื่อเสียงและการได้รับการยอมรับจากเวทีประกวดต่างประเทศนั้น ภาพยนตร์เรื่อง “สุดเสนหา (Blissfully Yours)” ของอภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ได้รับรางวัล Un Certain Regard ในเทศกาลภาพยนตร์เมืองคานส์ (Cannes Film Festival) หลังจากนั้น เป็นช่วงที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์เติบโตอย่างรวดเร็ว มีการเปิดตัวบริษัทผลิตภาพยนตร์หรือค่ายหนังเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เนื้อหาภาพยนตร์ที่หลากหลายมีการขยายตัวขึ้นด้วยเหตุ เพราะทั้งที่การผลิตภาพยนตร์ภายในประเทศที่มีจำนวนมากขึ้น โดยในช่วงปีพ.ศ.2548 - 2557 นั้น มีการผลิตภาพยนตร์ไทยเพื่อจัดฉายประมาณการ 45 - 55 เรื่องต่อปี รวมทั้งยังมีการจัดซื้อภาพยนตร์จากต่างประเทศเพื่อจัดฉายในประเทศอีกจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า การขยายตัวขององค์ความรู้ภาพยนตร์ในแวดวงวิชาการนั้น เป็นไปตามการขยายตัวของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ภายในประเทศ

นอกจากนี้ หากพิจารณาไปที่ตัวงานวิจัยด้านภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษานั้น พบว่า ในช่วง 22 ปีแรกของการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของคณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน งานวิจัยด้านภาพยนตร์มีการกำหนดปัญหาการวิจัยที่มุ่งตั้งคำถามไปที่ผู้รับสารมากที่สุด คือ จำนวน 9 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 52.94) เนื้อหาสาร เป็นลำดับรอง จำนวน 5 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 29.41) และผู้ส่งสารเป็นจำนวนสุดท้าย จำนวน 3 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 17.65) โดยไม่มีงานวิจัยด้านภาพยนตร์ที่สนใจศึกษาด้านช่องทางการสื่อสาร หากเปรียบเทียบในช่วงระยะเวลาทศวรรษที่งานวิจัยชิ้นนี้ ได้ศึกษาองค์ความรู้การวิจัยภาพยนตร์ในระดับ

บัณฑิตศึกษาในช่วงปีพ.ศ.2551 - 2560 ในส่วนของงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาของ คณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น พบว่ามีผู้สนใจศึกษาเนื้อหาสารมากที่สุด จำนวน 16 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 51.60) ผู้รับสารเป็นลำดับรอง จำนวน 11 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 35.50) และผู้ส่งสารเป็นลำดับสุดท้าย จำนวน 4 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 12.90) ไม่พบงานวิจัยด้านภาพยนตร์ที่สนใจศึกษา ด้านช่องทางการสื่อสารเช่นกัน

ขณะเดียวกัน ในเรื่องวิธีการวิจัย พบว่า ในระหว่างปีพ.ศ.2528 - 2549 มีการเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงเชิงปริมาณ (คิดเป็นร้อยละ 58.82) เกือบเท่ากับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (คิดเป็นร้อยละ 41.18) นั้น ในช่วงปี พ.ศ.2551 - 2560 นั้น พบว่า มีการเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมากขึ้น (คิดเป็นร้อยละ 79.17) และการเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณลดลง (คิดเป็นร้อยละ 20.83) จากข้อมูลเปรียบเทียบกันข้างต้น ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปว่า ทิศทางการศึกษาวิจัยด้านภาพยนตร์มีการเคลื่อนตัวไปศึกษาเนื้อหาสารมากขึ้น ขณะเดียวกัน พฤติกรรมของผู้วิจัยมีแนวโน้มว่าจะเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการศึกษางานวิจัยด้านภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษามากขึ้น

แง่มุมที่สอง: เชิงคุณภาพ ประการแรก พบว่า แม้ว่าการศึกษาวิจัยเนื้อหาสารภาพยนตร์ผ่านวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีการขยายตัวในหมู่นักวิจัยด้านภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษามากขึ้น แต่ดูเหมือนว่า การเก็บข้อมูลยังมีความเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์เนื้อหาที่อาศัยการตีความความหมายในเนื้อหาที่ซ่อนเร้น (Latent Content) เนื่องจากการศึกษาพบว่า ถอดความเนื้อหาสารในฐานะที่เป็นตัวบท วากรรม ความหมาย และกระบวนการสร้างความหมาย ผู้วิจัยเกือบทั้งสิ้นใช้วิธีการตีความความหมายด้วยตัวผู้วิจัยเอง ประจักษ์พยานสำคัญคือ แทบไม่มีการระบุถึงวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบย้า ยัน (Data Triangulation) ในการรับรองความน่าเชื่อถือของกระบวนการเก็บข้อมูล และไม่มีการระบุรายนามผู้ช่วยตีความความหมายในการลงรหัสแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม งานวิจัยความหมายที่ปรากฏในภาพยนตร์ในส่วนของคณะวารสารศาสตร์และการสื่อสารมวลชนนั้น พบว่า งานวิจัยที่มุ่งศึกษาเนื้อหาสารหลายเล่ม ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลสองแนวทางในงานวิจัย เพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูล เช่น “การสื่อสารภาพตัวแทนของคูกายในภาพยนตร์ไทย ศึกษากรณีภาพยนตร์เรื่อง น.ช. นักโทษชาย” นักวิจัยศึกษาการสร้างภาพตัวแทนของคูกายในภาพยนตร์ไทย

ในขั้นต้น จากนั้นนำความหมายที่ศึกษาพบนั้น ไปให้ผู้ชมที่มีประสบการณ์ร่วม และไม่มีประสบการณ์ร่วมกับคุยกชาย ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุยกชายตามโลกทัศน์ ของตนเอง

ประการที่สอง แม้ว่า ผลการวิจัยจะพบว่า จะไม่มีผู้วิจัยสนใจตั้งคำถาม งานวิจัยโดยมุ่งไปที่ช่องทางการสื่อสาร แต่ในสังคมโลกยุคหลังปกติใหม่ (Post New Normal) เทคโนโลยีจะเป็นตัวกำหนดระบบนิเวศสื่อของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันภาพยนตร์ฮอลลีวูดมีแนวโน้มลงโรงฉายภาพยนตร์ ในระยะเวลาที่ใกล้เคียง หรืออาจจะเทียบเท่าการเผยแพร่รับชมภาพยนตร์ ที่ถ่ายทอดผ่านโทรทัศน์ระบบอินเทอร์เน็ต (Streaming TV) ดังนั้น การวิจัย ช่องทางการสื่อสารภาพยนตร์จึงมีแนวโน้มที่จะเป็นแนวทางการศึกษาสำคัญสำหรับการ วิจัยภาพยนตร์ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการเปิดรับชม เพราะ หากเราชื่นชอบภาพยนตร์เรื่องหนึ่งหลังจากชมในโรงภาพยนตร์แล้ว หลังจากนั้น การเปิดรับชมภาพยนตร์เรื่องเดียวกันบนโทรทัศน์ระบบอินเทอร์เน็ตจะมีผลต่อ การทิศทางของทัศนคติเชิงบวกที่มีอยู่หรือไม่ หรือเรายังตั้งใจชมทุกฉากนั้น เหมือนเดิม และจดจำได้ทุกฉากทุกตอน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยสถานภาพองค์ความรู้การวิจัย ภาพยนตร์ในระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทยจากคณะวิชาที่เปิดการเรียนการสอน ด้านการสื่อสารและนิเทศศาสตร์ และมีการใช้แนวคิดด้านภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา จึงเห็นควรที่จะมีการศึกษา ในแนวทางสลับข้าม คือ ศึกษางานวิจัยด้านภาพยนตร์ในคณะวิชาด้านภาษาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ หรืออื่น ๆ เพื่อเปลี่ยนมโนทัศน์ตั้งต้นในการศึกษา

2.บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่เก็บข้อมูลงานวิจัยด้านภาพยนตร์ จากคณะที่เปิดการเรียนการสอนด้านการสื่อสารและนิเทศศาสตร์ในมหาวิทยาลัยรัฐ เห็นควรที่จะมีการเปิดพื้นที่ศึกษาวิทยานิพนธ์ที่เป็นงานวิจัยด้านภาพยนตร์ของ มหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อขยายมุมมองจุดสนใจในการศึกษาภาพยนตร์ให้รอบด้านขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษดา เกิดดี. (2543). *ประวัติศาสตร์ภาพยนตร์: การศึกษาว่าด้วย 10 ตระกูลสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- กองบรรณาธิการ Exit Book. (2552). *เจาะลึกหลักสูตรภาพยนตร์*. กรุงเทพฯ: บริษัท วิญญะ คลาสสิ ฟายด์ส จำกัด.
- กำจร หลุยยะพงศ์ และสมสุข หินวิมาน. (2552). *หลอน รัก สับสนในหนังไทย : ภาพยนตร์ไทยในรอบสามทศวรรษ (พ.ศ.2520-2547) กรณีศึกษา ตระกูลหนังผีหนังรักและหนังยุคหลังสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศยาม.
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2556). *ภาพยนตร์กับการประกอบสร้าง : สังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์และชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรระวี มหิทธิธรรมธ. (2558). *พัฒนาการทางความคิด และการสร้างสรรค์ภาพยนตร์ ของบรรจง ปิัญญะกุล*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิเทศศาสตร์, สาขาวิชานิเทศศาสตร์.
- ปรัชญา เปี่ยมกอรุณและพฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ. (2559). *พัฒนาการภาพยนตร์รักของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2545 - 2555. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 17(2).*
- ปัทมวดี จารูวร และอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2547). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรมและสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผุสดี วัฒนสาคร และธีรศักดิ์ อุ๋นอารมณเลิศ. (2558). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทยสู่การเสริมสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ในวารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 7(2).*
- รักसानต์ วิวัฒน์สินอุดม. (2550). *เอกลักษณ์ไทยที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานอุตสาหกรรมสื่อดิจิทัล: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย*. ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเสนอสถาบันศิลปะร่วมสมัย สำนักงานศิลปะร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม.

วรรณี่ สำราญเวทย์. (2551) *การศึกษางานวิจัยระดับวิทยานิพนธ์และโครงการเฉพาะบุคคลด้านภาพยนตร์*. คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). *การบริหารจัดการงานอุตสาหกรรมศิลปวัฒนธรรม: ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ การสร้างสรรค์เทคนิคด้านภาพ ศูนย์ศิลป์/ดนตรี งานกวีนิพนธ์/การแต่งเพลง*. กรุงเทพฯ: บริษัท เซเวน พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม. (2551). *แนวทางการส่งเสริมภาพยนตร์ไทย*. นนทบุรี: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนพับลิซซิ่ง จำกัด.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร และอรพร กงวิไล. (2550). *สถานภาพองค์ความรู้ของการจัดการทางการสื่อสารในประเทศไทย (ภายใต้โครงการหลักและแนวทางการบริหารการสื่อสาร: มิติทั้งสามในด้านการจัดการทางการสื่อสาร การบริหารการสื่อสาร และการบริหารงานสื่อสารมวลชน*. มูลนิธิสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประสิทธิภัณฑ์แอนด์พรินต์ติ้ง.

หนหวัย (ศิลปิน ช่างถ่ายภาพ). (2555). *ว่าด้วยหนังฯ ในเมืองบางกอก*. หอภาพยนตร์แห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลิ้นคอรัน โปรโมชั่น.

หอภาพยนตร์แห่งชาติ (2555). *ปุม 25 ปี หอภาพยนตร์แห่งชาติ (2527-2552)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลิ้นคอรัน โปรโมชั่น.

ภาษาอังกฤษ

Hall, S. (1999). *Encoding/Decoding*. In Marris, P. and Thornham, S. (Ed.), *Media Studies: A Reader* (p.51-61). Edinburgh: Edinburgh University Press.

Turner, G. (1999). *Film as Social Practice*. London: Routledge.